

Павленко Л. А.

ORCID: 0000-0003-0238-7168

кандидат історичних наук, доцент,

доцент кафедри всесвітньої історії та міжнародних відносин

Національний університет «Чернігівський колегіум»

імені Т. Г. Шевченка

м. Чернігів, Україна

ЄВРЕЙСЬКІ КУСТАРІ ЧЕРНІГІВСЬКОЇ ОКРУГИ В 1920-Х РОКАХ

Ключові слова: єврейські кустарі, Чернігівська округа, Союз кустарів, НЕП.

Значну роль у становленні радянського господарства доби нової економічної політики на українських теренах відігравали кустарі – дрібні товаровиробники, які працювали в галузі обробної промисловості, використовуючи ручну працю і переважно сімейну форму організації виробництва [6, с. 535].

На середину 1920-х рр. єврейські кустарі Чернігівської округи нараховували понад 1000 осіб і працювали у шкіряній, ткацькій, ковальсько-слюсарній, миловарній, деревообробній, заготівельній галузях, лозоплетінні, плетінні сіток, виготовленні кошиків. Багато було шевців, кравців, щіткарів, капелюшників, бондарів, чоботарів, столярів, каменярів, теслярів, мулярів, пічників, шорників [4, арк. 60].

На 1 січня 1921 р. в Чернігові функціонував Губкустпром [7, с. 100]. Із запровадженням НЕПу були створені умови для легальної роботи кустарів. Але державні податки і збори вдарили по кишені, що викликало масове невдоволення. Відбувався саботаж кустарів, відступ у тінь з показовою ліквідацією своєї справи [5].

У квітні 1924 р. було скликано Всесоюзну нараду Євсекцій РКП(б), у резолюції якої йшлося про перетворення кустарів на опору радянської влади в містечках, “виділення кустарів... в окрему проміжну між пролетаріатом і буржуазією категорію трудящих” [1, арк. 1, 2].

Перша конференція кустарів у Чернігові вирішила питання про створення Союзу кустарів [4, арк. 51 зв.]. Він спочатку нараховував 105 “більш свідомих товаришів”, 50 з яких були єврейської національності. До середини 1925 р. чисельність Союзу збільшилася в 10 разів [2, арк. 61 зв.]. Упродовж 1925 р. до Союзу кустарів влилося близько 90 єврейських юнаків – учнів кустарів [3, арк. 105]. До осені 1925 р. Союз з його відділеннями в містах і містечках охопив майже

50–60 % усіх кустарів та ремісників Чернігівської округи, 70–80 % членів якого були євреями.

Союз здобув підтримку Євсекції відділу агітації та пропаганди Губкому КП(б)У. Для найбідніших єврейських кустарів домоглися пільг на сплату за комунальні послуги та медичну допомогу [2, арк. 57]. Після організації в Чернігові єврейської судової камери, куди було введено єврейського суддю, Союз кустарів забезпечував юридичну допомогу своїм членам-євреям [2, арк. 62, 70]. У 1925 р. відкрилися Клуб кустарів, бібліотека з книжками і пресою єврейських авторів єврейською мовою, газетний, природничо-науковий, музично-драматичний гуртки, лікнеп, випускалася стінгазета [2, арк. 62 зв., 93 зв.].

Проте на середину 1926 р. спостерігалася “зменшення інтересу до Союзу кустарів” через невдоволення ідеологічним та фінансовим тиском держави [4, арк. 54 зв.]. Кустарів долучали до боротьби проти сіонізму, релігійних світ, традиційної єврейської освіти. Натомість змушували брати участь у пролетарських масових зібраннях, акціях, місячниках, ходах, мітингах тощо.

Із початком форсованої індустріалізації посилилася боротьба проти “дрібновласницьких настроїв” населення. На кінець 20-х рр. XX ст. єврейське кустарне виробництво на Чернігівщині було фактично ліквідоване.

Література:

1. Державний архів Чернігівської області (ДАЧО). Ф. П-10. Оп. 1. Спр. 117.
2. ДАЧО. Ф. П-10. Оп. 1. Спр. 241.
3. ДАЧО. Ф. П-10. Оп. 1. Спр. 358.
4. ДАЧО. Ф. П-10. Оп. 1. Спр. 360.
5. М. И. Городская перепись. *Красное знамя*. 1923. № 372. 3 апреля. С. 3.
6. Низова Л. В. Кустарні промисли, кустарна промисловість. Енциклопедія історії України. Т. 5. Кон – Кю. Редкол. В. А. Смолій (голова) та інші. НАН України. Інститут історії України. К. : Наукова думка, 2008. 568 с. С. 535–536.
7. Прядко І. Кустарно-промислова кооперація в Радянській Україні (20-ті рр. XX ст.). *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 6. Історичні науки. 2008. Вип. 5. С. 99–103.